

NGÔN NGỮ VỚI VĂN CHƯƠNG

CHẤT TRỮ TÌNH CỦA NHỮNG KHÁI NIỆM NGÔN NGỮ HỌC

GS, TS. MAI NGỌC CHỮ
TS PHẠM THỊ THÀNH
(ĐHKHXH & NV, ĐHQGHN)

THƠ TÌNH NGÔN NGỮ HỌC

Nếu tình yêu là cầu vồng bảy sắc
Em vượt bảy nhịp cầu để đến bên anh
Như sự giao hòa trăm bóng sáu thanh
Như hai từ đơn nối đôi bờ biểu đạt
Tình em là cơn gió mát
Ru anh đi đến mọi bến bờ.

Nếu được trở về cái thuở xa xưa
Em vẫn lấy từ đơn làm gốc
Vẫn yêu anh nồng nàn tha thiết
Đốt cháy mình trong ngọn lửa tình yêu.

Nếu được mơ về một cấu trúc câu
Em vẫn chọn anh làm chủ ngữ
Ở bên anh em ngọt ngào đến thế
Ngay cả khi câu mắc lỗi sai từ
Ở bên anh ngay cả lúc trong mơ
Em cũng muốn được làm bổ ngữ
Được tựa vào bờ vai vạm vỡ
Để cuộc đời chỉ biết đến yêu thương.

Nếu âm tiết tiếng Việt mãi mãi là từ đơn
Em vẫn đơn âm mà không đơn nghĩa
Giữa biển cả của ngôn từ vẫn một mình
lặng lẽ

Đặt nên câu nên ngữ nên văn
Anh nhẹ nhàng như một dấu chấm than
Thả xuống giữa mê mông dòng chữ
Để một đời em lo gìn giữ
Những vui buồn ẩn chứa phù sa.

Câu đơn rồi câu ghép đi qua
Câu nào cũng cần từ liên kết
Để tình yêu không bao giờ chết
Để tâm hồn mãi mãi thăng hoa

(Phạm Thị Thành)

Người ta thường nói về tính đơn nghĩa của thuật ngữ. Và điều đó được mặc nhiên thừa nhận như một định lí. Nhưng đó là trong văn phong khoa học. Còn trong thơ ca, nhất là trong những áng thơ nói về tình yêu, thì mọi chất liệu ngôn từ đều có thể trở nên đa nghĩa. Cái khô khan của thuật ngữ dễ dàng mất đi trên đôi cánh của năng thơ trữ tình....

Đó là sự tuyệt vời của ngôn ngữ và của thi ca...

Thanh điệu, từ đơn, âm tiết, chủ ngữ, từ nối, đơn âm, đơn nghĩa, cấu trúc câu ...là những thuật ngữ quá ư quen thuộc, những tưởng khó tìm thấy trong đó một “cảm hứng trữ tình”. Thế nhưng với Phạm Thị Thành, đó lại là nơi ẩn chứa nỗi khắc khoải của một con tim suốt đời vì tình yêu, cho tình yêu, đau đáu về tình yêu...

Cái thủ pháp tu từ “chạy” suốt từ đầu đến cuối bài thơ để làm cho các thuật ngữ khô khan trở nên có hồn chính là lối ví von, so sánh – một thủ pháp rất hay gặp trong ca dao trữ tình. Tình yêu được ví với bảy sắc cầu vồng thì tuyệt quá còn gì, thế nhưng cách ví von này người ta đã từng gặp ở đâu đó không phải một lần. Song tình yêu được ví

với sự trầm bổng của sáu thanh điệu Việt ngữ thì chỉ có ở đây.

Nếu tình yêu là cầu vồng bảy sắc

Em vượt bảy nhịp cầu để đến bên anh

Như sự giao thoa trầm bổng sáu thanh...

Phải chăng chính sự trầm bổng của tình yêu của bản thân đã giúp người cầm bút liên tưởng đến sự bổng trầm của các thanh tiếng Việt?

Đơn vị cơ bản, đơn vị gốc của từ ngữ tiếng Việt là từ đơn. Từ cái đơn vị hữu hạn và cơ bản ấy, vô vàn các câu đã được tạo ra để biểu đạt mọi thứ trên đời, trong đó có cả những sắc thái đa dạng và tinh tế của tình cảm con người, nhất là tình yêu. Với nhà ngôn ngữ học Phạm Thị Thành, sự vĩnh hằng của tình yêu cũng như lòng thủy chung của người con gái khi yêu đã được ví, được so sánh với cái đơn vị gốc ấy và coi đó như là một lời tuyên thệ của tác giả bài thơ. Hơn thế nữa, sự lan tỏa của ý thơ về sức hấp dẫn của người con gái khi yêu còn được khẳng định qua những câu thơ hết sức mộc mạc nhưng đầy ý nghĩa:

Nếu âm tiết tiếng Việt mãi mãi là từ đơn

Em vẫn đơn âm mà không đơn nghĩa

Giữa biển cả của ngôn từ vẫn một mình lặng lẽ

Dệt nên câu, nên ngữ, nên vần.

Nói về mình một cách kín đáo nhưng không kém phần kiêu sa là một trong những nét đặc trưng trong tính cách của những người con gái Việt. Cách nói của tác giả: em đây, em đơn âm (rất cơ bản!) nhưng lại không hề đơn nghĩa (có chút kiêu sa trong sự khẳng định sức hấp dẫn của mình) rõ ràng là một cách diễn đạt thắm đẫm sắc màu ngôn ngữ học.

Trong văn hoá truyền thống phương Đông, người chồng đương nhiên được coi là người chủ gia đình, vì vậy anh ta đã được đóng vai trò CHỦ NGŨ trong thơ người con gái họ Phạm. Còn về phía mình, nửa bên kia của chàng tự nhận là BỔ NGŨ. Và ước mơ về niềm hạnh phúc của người con gái-bổ ngữ ấy chỉ giản dị là

Được tựa vào bờ vai vạm vỡ

Để cuộc đời chỉ biết đến yêu thương.

Ước mơ về một tình yêu đẹp là cảm hứng chủ đạo của Phạm Thị Thành trong suốt bài thơ. Điều đó được thể hiện hiển ngôn qua cấu trúc của bài thơ mà bốn khổ đều bắt đầu bằng một từ mang ý nghĩa giả định: NẾU.

Nếu tình yêu là cầu vồng bảy sắc....

Nếu được trở về cái thưở xa xưa.....

Nếu được mơ về một cấu trúc câu....

Nếu âm tiết tiếng Việt mãi mãi là từ đơn....

Phải chăng tác giả ngụ ý rằng TÌNH YÊU chỉ đẹp khi NẾU... Ở đây, theo thiển nghĩ của chúng tôi, suy diễn như thế nào là quyền của mỗi người thưởng thức. Đây chính là chỗ MỎ của các tác phẩm thi ca.

Ở khổ kết, cảm hứng trữ tình của tác giả và chủ đề của bài thơ được bùng lên qua một liên tưởng rất bất ngờ và đầy thú vị:

Câu đơn rồi câu ghép đi qua

Câu nào cũng cần từ liên kết

Để tình yêu không bao giờ chết

Để tâm hồn mãi mãi thăng hoa.

Từ các từ liên kết trong ngôn ngữ mà liên tưởng đến sự liên kết, gắn bó, cảm thông, chia sẻ, ...của đôi tình nhân “Để tình yêu không bao giờ chết, Để tâm hồn mãi mãi thăng hoa” thì chỉ có thể có được ở một nhà ngôn ngữ - làm thơ mà thôi (Xin lỗi chúng tôi chưa dám gọi chị là một nhà thơ).

(Ban Biên tập nhận bài ngày 29-02-2012)